

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TARİH ARAŞTIRMA MERKEZİ

HAÇLI SEFERLERİ
ve
XI. ASIRDAN GÜNÜMÜZE HAÇLI RUHU
SEMİNERİ

26-27 MAYIS 1997

BİLDİRİLER

EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASIMEVİ
İSTANBUL 1998

NİĞBOLU MEYDAN MUHÂREBESİ VE HAÇLI SEFERLERİ TARİHİNDEKİ YERİ

Fahamettin BAŞAR*

İlk Haçlı seferinin başlangıcından bugüne 900 yıl geçmesi dolayısıyla düzenlenmiş olan bu toplantıda ben de sizlere, bundan 600 yıl önce, 25 Eylül 1396'da Osmanlılarla Haçlılar arasında yapılmış olan Niğbolu Meydan Muhârebesi ve bu savaşın Haçlı seferleri tarihindeki yeri hakkında bilgi sunmak istiyorum.

Bilindiği gibi Haçlı seferleri, XI. yüzyılın sonlarında müslüman Türklerin Anadolu'yu fethederek İznik'e kadar ilerlemeleri ve bütün Anadolu'yu yurt edinmeleri üzerine, bu yarımadayı Türklerden geri almak ve Kudüs'e kadar ilerleyerek bu mukaddes şehri müslümanlardan kurtarmak için hristiyan Avrupa devletlerinin düzenledikleri seferlerdir. Avrupa devletleri, I. Haçlı seferi sonucunda her ne kadar Urfa, Antakya ve Kudüs'te küçük devletler kurdularsa da Anadolu'ya zararları bununla sınırlı kaldı¹. Türkiye Selçuklu hükümdarlarının Haçlılar'a karşı kahramanca savunduğu bu yarımada, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu XIII. yüzyıl sonunda, artık tamamen Türk yurdu olmuştu.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılması üzerine Anadolu'da kurulan Türk beyliklerinden Osmanlılar kısa zamanda büyük gelişme gösterdi. 1354'ten sonra Avrupa kıtasına geçen Osmanlı

* Yrd. Doç. Dr. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi.

1 Haçlıların 1097 yılında başlatmış oldukları ilk Haçlı seferi sonucunda Urfa, Antakya ve Kudüs'te kurulan devletler hakkında geniş bilgi için bkz. S. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I-III, (Çev. Fikret İşıltan), Ankara 1986-87; I. Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi; 1098-1118*, Ankara 1990; a. mlf. *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi : 1118-1146*, Ankara 1994; a. mlf., «Haçlılar», *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, XIV, 525-546.

Türkleri, I. Murad'ın hükümdarlığı döneminde (1362-1389) Balkanlar'ı aşarak Orta Avrupa'ya doğru ilerlemeye başladı. Osmanlıların Rumeli'deki bu ilerleyişini durdurmak için önce Sırp'lar harekete geçtiler ve 1364'te Edirne yakınlarında meydana gelen Sırp Sındığı Savaşı'nda yenilgiye uğradılar². Osmanlı akıncılarını tek başına durduramayacağını anlayan Sırp beyleri, komşu Balkan devletlerinden de yardım alarak Türklere karşı bir Haçlı ordusu meydana getirdiler. Müttefik Haçlı kuvvetleriyle 26 Eylül 1371'de Çirmen'de karşılaşan Osmanlı ordusu burada da büyük bir zafer kazandı³. Bu zafer Makedonya'daki Sırp beylerinin, Bizans imparatorunun ve Bulgar kralının Osmanlılara bağlılığını sağladı. Osmanlı kuvvetleri bu zaferden sonra akınlarını Orta Avrupa yönünde yoğunlaştırdılar. Osmanlı akıncılarının 1388'de Bosna'ya yaptıkları bir akın sırasında Ploşnik'te⁴ pusuya düşürülerek imha edilmesi Balkan devletlerini cesaretlendirdi. Sırp, Bosna, Macar, Eflâk (Ulah), Arnavud, Leh ve Çek kuvvetleri Osmanlıları Rumeli'den atmak düşüncesiyle tekrar bir araya gelerek büyük bir Haçlı ordusu meydana getirdiler. Ancak arzuları gerçekleşmedi. 20 Haziran 1389'da yapılan savaşta Osmanlılar, kalabalık Haçlı orduları karşısında yine üstün geldiler⁵.

2 Edirne'nin kuzey-batısında, Meriç nehri kenarında Çirmen mevkinde yapılan ve kaynaklarda «Sırp Sındığı Savaşı» olarak geçen bu muharebe hakkında bkz. Oruç b. Âdil, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, nşr. F. Babinger, Hannover 1925, s. 22-23; Âşıkpaşa-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, nşr. Âli Bey, İstanbul 1332, s. 55-56; Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ (Neşri Tarihi)*, Yayınlar: Mehmet Altay Köymen-Faik Reşit Unat, Ankara 1978², I, 202-203; Hoca Sa'deddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, İstanbul 1279, I, 123-126.

3 26 Eylül 1371'de, Sırp Sındığı Savaşı'nın yapıldığı yerde meydana gelen II. Çirmen Savaşı hakkında bkz. Hadidi, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, Hazırlayan: Necdet Öztürk, İstanbul 1991, s. 89-91; Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, İstanbul 1341, s. 41; H. A. Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, (Terc. R. Hulûsi), İstanbul 1928, s. 103.

4 Ploşnik, Tuna nehrinin kollarından olan Morava nehrine akan Topliça çayı kenarında bir yerdir.

5 Sultan Murad'ın şehid edildiği I. Kosova Savaşı hakkında geniş bilgi için bkz. Oruç b. Âdil, s. 25; Âşık Paşa-zâde, s. 57-58; Enveri, *Düsturnâme*, nşr. M. Halil Yınanç, İstanbul 1928, s. 84-87; Mehmed Neşri, I, 255-311; Hoca Sa'deddin Efendi, I, 113-122; İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, İstanbul 1972³, s. 252-260; Yusuf Halaçoğlu, «Kosova Savaşı», I. Kosova Zaferinin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), *Bildiriler*, Ankara 1992, s. 29-33; Feridun

Kosova'da şehit düşen babasının yerine geçen Bâyezid, bu zaferin sonucu olarak Sırbistan'ı Osmanlı Devleti'ne tâbi hale getirdi. Osmanlı Türkleri 1390'da Vidin'i fethederek Tuna kıyılarına ulaştı. Sultan Bâyezid bir yandan Bizans'ın başkenti İstanbul'u kuşatırken, Osmanlı akıncıları Balkanlar'daki fetihlerine devam ediyordu. Bu sırada Bulgaristan'ın büyük bir kısmı Osmanlı topraklarına katıldığı gibi Eflâk da Türk himâyesine alındı. Balkan yarımadasının güneyine yapılan akınlar sonucunda ise, Bizans'ın önemli bir liman şehri olan Selânik fethedildi (1394)⁶.

Osmanlı sınırlarının Macaristan'a yaklaşması, Bizans'ın başkenti İstanbul'un muhâsara edilerek abluka altına alınması, Selânik'in fethi ve Bulgaristan'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesi gibi gelişmeler Macar kralı Sigismund'un derhal harekete geçmesine sebep oldu. Osmanlıların Rumeli'deki plânlı ve düzenli yayılımı, buralarda nüfuz sahibi olan Venediklileri, Cenevizleri ve Latinleri de kaygılandırıyor, ancak bunlar, Ege ve Akdeniz'deki ticarî çıkarları sebebiyle Osmanlılarla iyi geçinmeye özen gösteriyorlardı. Avrupa'daki Osmanlı ilerleyişinden en çok korkan ve telâşa düşen Macar kralı idi. Kral, Osmanlı tehlikesinin ortadan kaldırılması için büyük bir Haçlı seferinin düzenlenmesi gerektiğini düşünüyordu. Macaristan kralı, Osmanlılarla yalnız başına mücadele edemeyeceğini, Kosova'da ve daha sonra Bulgaristan'a yapmış olduğu harekâta anlamıştı. Bu sebeple Avrupa devletlerine elçiler göndererek, artık Orta Avrupa'yı tehdide başlamış olan Türk tehlikesine karşı birleşmelerini teklif etti. Ayrıca Bâyezid'in İstanbul'u 1391 yılından beri abluka altında tutması üzerine İmparator II.

M. Emecen, «I. Kosova Savaşı'nın Balkan Tarihi Bakımından Önemi», I. Kosova Zaferinin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), *Bildiriler*, Ankara 1992, s. 35-44.

6 Selânik'in Osmanlı hâkimiyetine geçişi ilk defa 1387 yılında gerçekleşmiş, ancak Kosova Savaşı'ndan sonra tekrar Bizanslıların eline geçmiştir. Yıldırım Bâyezid devrinde 21 Haziran 1394 tarihinde yeniden fethedilen bu şehir 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar Bizanslılar eline geçmiş, nihayet II. Murad devrinde kesin olarak Osmanlı topraklarına katılmıştır. Krş. M. T. Gökbilgin, «Selânik», *İslâm Ansiklopedisi*, X, 340; G. T. Dennis, «The Second Capture of Thessalonica, 1391 or 94, or 1430?», *Byzantinische Zeitschrift*, 57, München 1964, s. 53-61; M. Delilbaşı, «Selânik ve Yanya'da Osmanlı Egemenliğinin Kurulması», *Belleten*, 199, Ankara 1987, s. 77.

Manuel de, Macar kralından, Papadan ve bütün Avrupa devletlerinden yardım istemişti. Macar kralı Sigismund'un bu çağrısı ve Bizans imparatorunun yardım talebi üzerine Papa IX. Bonifacius da fermanlar neşrediyor ve vaazlar veriyordu. Bu şekilde kraliyet saraylarından halk tabakalarına kadar yayılan heyecan, abluka altında bulunan İstanbul'un 1395 yılında ikinci kez kuşatılmasıyla daha da arttı ve her tarafta Haçlı birlikleri toplanmaya başladı⁷.

Osmanlılara karşı hazırlanan Haçlı ordusunun başkumandanlığını 60.000 askeriyle Macar kralı Sigismund üzerine almıştı. Macarlardan başka Fransa, Almanya, İngiltere, İspanya (Kastilya ve Aragon devletleri), Eflâk (Ulah), Lehistan, Çek, Norveç, İs-koçya ve İtalya kralıkları, Papalık askerleri ve Rodos şövalyeleri de bu Haçlı seferine katılıyorlardı. Venedikliler bile, ticarî menfaatlerinin bozulmasından korkmakla beraber bu sefere katılmaktan kaçamamış, bir donanmayı seferber etmişlerdi. Böylece bütün Avrupa Türkler üzerine yürüyüşe geçmek üzere hazırlanıyordu.

Nevers kontu Jean Sans Peur (Korkusuz Jan)'ın idaresinde Dijon'da toplanan 10.000 kişilik Fransız kuvvetleri 20-30 Nisan 1396 tarihleri arasında iki kol halinde yürüyüşe geçtiler. Küçük kol, Venedik ve Doğu Alpler üzerinden, büyük kol ise Alsas-Strasburg-Bavyera yoluyla yürüyüşlerini sürdürdüler. Yolda Alman kuvvetlerini de yanına alan Fransızlar 24 Haziran 1396'da Viyana'ya ulaştılar⁸. Fransız, Alman ve İngiliz orduları, Bohemya ve Polonya şövalyeleri ve İtalyan ücretli askerleri 1396 Temmuz sonlarına doğru, müttefik kuvvetlerinin buluşma yeri olarak kararlaştırılan Buda (Budapeşte)'da Macar ordusunun yanında toplandılar⁹. Çeşitli kaynaklardaki verilere göre, modern tarihçilerin de belirttikleri gibi 100.000'den fazla olan bu Haçlı ordusu¹⁰, Budapeşte şehrini

7 S. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, (Çev. F. Işıltan), Ankara 1987, s. 384-85.

8 Aziz S. Atiya, *The Crusade of Nicopolis*, London 1934, Türkçe Terc. *Niğbolu Haçlılar Seferi*, (Çev. Esat Uras), Ankara 1956, s. 55.

9 Atiya, s. 56.

10 Niğbolu Savaşı'na katılan Haçlı ordularının sayısı hakkında kaynaklar değişik rakamlar vermektedirler. *Grekçe Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân* (Şerif Bağtav, XVI. Asırda Yazılmış Bir Grekçe Osmanlı Tarihi, Ankara 1973, s.

de alınan savaş meclisi kararından sonra iki kol halinde yola çıktı. Macar kralı Sigismund kumandasındaki esas kuvvetler, Orsova yoluyla Tuna ırmağı kenarında ilerlediler. Nevers kontu Korkusuz Jan emrindeki Fransızlar ise, Erdel üzerinden Eflâk topraklarına girdiler. Bunlar burada Voyvoda Mirçe'nin kuvvetleriyle buluştuktan sonra Macar kuvvetleriyle birleşmek üzere Niğbolu (Nicolopolis) yönünde hareket ettiler. Bu sırada Venedik ve Rodos donanmaları da Tuna nehrinde demirlemişlerdi.

Haçlılar, Almanya'dan başlayarak geçtikleri topraklarda din ve mezhep ayrımı gözetmeden yerli halka akıl almaz kötülükler yapıyorlar, mallarını yağmalıyorlardı. Haçlı şövalyeler, 300 yıl önce başlattıkları ilk haçlı seferlerinde olduğu gibi, geçtikleri yerlerde ortodoks mezhebine mensup hristiyanları kılıçtan geçiriyorlardı¹¹. Macar kralı Sigismund emrindeki bu vahşi Haçlı ordusuna karşı, Orsova'da bulunan Türkler direndilerse de, yerli hristiyanlar onları zorla şehirden çıkardığı için burası kolayca Haçlıların eline geçti. Buradan Vidin önlerine gelen Haçlılar, Osmanlı tâbiyetinde bulunan Bulgar kralı İvan Stratişimir'in elindeki bu şehri kuşattılar. Zor durumda kalan İvan, kaleden çıkarak teslim oldu. Şehirde bulunan hristiyanlar serbest bırakıldı, muhafız Türk kuvvetleri ise kılıçtan geçirildiler¹². Vidin'den sonra Rahova'da direnen Türk kuvvetleri de aynı âkıbete uğradılar. Nihayet Sigismund'a âit esas Haçlı kuvvetleri ile, Transilvanya yo-

100)'da Sultan'ın ordusunda üçyüzbin, Sigismund'un ordusunda ise seksenbin kadar yaya ve atlı asker olduğu kayıtlıdır. Ancak bu iki rakam arasındaki nisbetsizliğin, hissi davranmanın bir neticesi olduğu açıktır. Aziz s. Atiya (*Niğbolu Haçlılar Seferi*, s. 70 vd.) ve S. Runciman (*Haçlı Seferleri Tarihi*, III, 385-86)'a göre ise Niğbolu Savaşına onbin Fransız, bin İngiliz, altıbin Alman, altmışbin Macar, onbin Eflâk, onüçbin Polonyalı, İtalyan, İspanyol, Bohemyalı gönüllü ve ücretli toplam yüzbin kişi katılmıştı. Bu sayı bizzat savaşan kuvvetlerin sayısıdır. Bunun yanısıra yirmi veya otuzbin kişilik bir geri hizmet kuvveti olduğu da görülmektedir (Bk. Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, s. 191, not 4). Nitekim Hoca Sa'deddin Efendi de *Tâcü't-Tevârih*, I, 143) Haçlı ordularının yüzotuzbin kişi olduğunu kaydediyor.

11 H. A. Gibbons, s. 191.

12 Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, Çev. Turgut Akpınar, İstanbul 1995, s. 29; Aziz S. Atiya, s. 60; S. Runciman, III, 386.

luyla Eflâk'dan gelen Fransız kuvvetleri 12 Eylül 1396'da, Niğbolu¹³ önlerinde bir araya geldiler¹⁴.

Niğbolu ovasında toplanan Haçlı orduları, Doğan Bey idaresindeki bir Türk garnizonunun koruduğu Niğbolu kalesini karadan ve nehirden kuşattı. Niğbolu muhafızı Doğan Bey, bir yandan kaleyi savunurken, bir yandan da Sultan Bâyezid'e haber göndererek Haçlı ordularının geldiğini bildirdi. Haçlılar ise asıl kuvvetlerini Bâyezid'in ordularına sakladıkları için Niğbolu'nun alınmasına pek gayret sarfetmiyorlardı. Sağlam surlara sahip olan bu şehri kuşatıp her taraftan abluka altına aldıktan sonra zevk ve eğlenceye dalmışlardı. Üstelik Vidin ve Rahova kalelerinin düşmesi ve Osmanlı ordusunun henüz gelmemesi, Haçlıların ümidini daha da arttırmıştı. Savaşı kazanacaklarına o kadar inanmışlardı ki, Macar kralı Sigismund, Türkleri Asya'ya sürdükten sonra Suriye'nin işgali ve Kudüs'ün alınmasından bile söz ediyordu. Sigismund, Niğbolu kalesinin kuşatıldığı sırada yanındaki Haçlı prens ve şövalyelerine: «Sultan Bâyezid ister gelsin ister gelmesin, biz gelecek yaz Anadolu'dan geçip Suriye'ye girecek, Yafa ve Beyrut'u müslümanlardan alacağız. Suriye'ye inmek için daha başka şehirleri de elde edeceğiz ve kutsal toprakları yeniden ele geçireceğiz» diyordu. İşte bu hayâller içindeki Haçlı orduları 12-25 Eylül 1396 tarihleri arasında Niğbolu önünde oyalandılar.

Haçlı ordularının Niğbolu'ya kadar gelerek kaleyi muhâsara ettiklerini haber alan Yıldırım Bâyezid, İstanbul kuşatmasını kısmen kaldırarak yanında bulunan 10.000 asker ile yola çıktı¹⁵. Ana-

13 Batı kaynaklarında Nicopoli, Nicopolis, Sciltach ve Schiltaw olarak zikredilen Niğbolu ismine Osmanlı kaynaklarında ، نکه بولی ، نیکبولی

نکه بولی ، نیکبولی ، نیکه بولی ، نیکبولی şeklinde rastlanmaktadır. Burası, kuzey Bulgaristan'da Tuna nehrinin sağ sahilinde, Osma ırmağının bu nehre döküldüğü yere yakın bir şehir olup, dik yamaçlar ile Tuna nehrine hâkim bir yayla üzerine inşa edilmiştir. Bkz. Ş. Tekindağ, «Niğbolu», *IA*, IX, 247.

14 Aziz s. Atiya, s. 63; Ş. Tekindağ, «Niğbolu», *IA*, IX, 248-49.

15 Bâyezid, Bizans kuvvetlerinin Haçlı ordularına katılmasını önlemek için kuşatmayı tamamen kaldırmayıp, bir kısmı kuvvetini burada bırakmış ve şehri kontrol altında tutmuştur.

dolu ve Rumeli kuvvetlerinin Kara Timurtaş Paşa ve şehzâdelerin kumandasında süratle toplanıp Edirne'de kendisine katılmasıyla 60-70.000 kişiden meydana gelen Osmanlı ordusunun başına geçen Sultan Bâyezid burada fazla beklemeden Niğbolu'ya hareket etti¹⁶. Yıldırım Bâyezid Tırnavo'ya geldiği zaman vassali Stephan Lazareviç de kuvvetleriyle birlikte orduya katıldı. Bâyezid, Tırnova'dan Niğbolu'ya doğru giderken Haçlıların yiyecek bulmak için buralara göndermiş olduğu kuvvetlerle karşılaştı ve onların bir çoğunu esir aldı. Bu kuvvetlerden kaçabilenler Macar kralı Sigismund'a Osmanlı ordusunun gelmekte olduğu haberini verdiler. Haçlılar ise halâ Osmanlı kuvvetlerinin geldiğine inanmıyorlardı. Ancak Sultan Bâyezid, adına yarasır bir şekilde, yıldırım hızıyla çok kısa bir sürede Niğbolu yakınlarına gelmişti.

Avrupalılar, Osmanlılar üzerine ilk defa bu derece kalabalık olarak yürüyorlardı. Böylece Haçlılar, Sırp Sındığı, Çirmen ve I. Kosova savaşlarının intikamını almak istiyorlardı. Çok kalabalık oldukları için Bâyezid'in karşılarına çıkmaya cesaret edemeyeceği düşüncesindeydiler. Hatta Sultanın kaçtığını düşünüyor, Niğbolu kalesi önünde oyalanıp eğleniyorlardı. Böyle olmakla birlikte Yıldırım Bâyezid'in yaklaşmakta olduğu haberi maneviyatlarını hiç bozmadı. Çünkü savaşı kazanacaklarından emindiler. Hatta kazanacakları zaferin arslan payını kapmak için daha önceki seferlerde olduğu gibi Haçlı şövalyeleri arasında rekabet bile başlamıştı.

16 Niğbolu Savaşı'na katılan Osmanlı askerlerinin mevcudu Türk kaynaklarında 60-70.000 olarak kaydedilirken batı kaynakları bu rakamı 90-110.000 arasında vermektedirler. Hatta bir kısım batı kaynaklarında Osmanlı kuvvetlerinin 200.000 ve daha fazla olduğu bile kayıttır. Niğbolu Savaşı'nda Osmanlılara esir düşerek 1402 yılına kadar Bâyezid'in, daha sonra da Timur'un yanında kalıp ülkesine döndükten sonra gördüklerini *Seyahatnâme*'sinde anlatan Alman asilzâdesi Johannes Schiltberger, Bâyezid'in 200.000, Macar kralının ise 16.000 bin kişilik kuvveti olduğunu yazmıştır (*Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, Çev. Turgut Akpınar, İstanbul 1995, s. 29-30). Ancak bu rakamın fazla mübalâğalı olduğu anlaşılıyor. Zira Osmanlılar XVI. asırda bile bu kadar fazla kuvvet çıkaramamışlardır. Nitekim Niğbolu Savaşı hakkında geniş bir araştırma yapmış olan Aziz S. Atiya'ya göre Osmanlı kuvveti 104.000'di (*Niğbolu Haçlılar Seferi*, s. 72). Bu rakam da fazla olmalıdır. Zira Yıldırım Bâyezid, Timur'la yaptığı Ankara Savaşı'na 70-80.000 kişilik ordu ile gittiğine göre Niğbolu Savaşı'nda da ancak bu kadar kuvvet toplayabilmiştir.

Osmanlı ordusu Niğbolu'ya yaklaştığı sırada Sultan Bâyezid, düşmanın durumunu öğrenmek için Evrenos Bey'i öncü olarak gönderdi. Tecrübeli Evrenos Bey, düşman kuvvetlerine yaklaşıp onların durumu ve mevcudunu öğrenmeye çalıştı. 24 Eylül 1396 tarihinde Niğbolu ovasına ulaşan Sultan Bâyezid, öncü kumandanı Evrenos Bey'den Haçlı orduları hakkında bilgi aldıktan sonra Tuna'dan 4 mil uzaklıkta, Osma vadisinde, Niğbolu ovasına hâkim bir tepede karargâhını kurdu¹⁷ Sultan, akşam olunca askerlerini muhârebe düzeninde yerleştirmeye başladı. Yıldırım Bâyezid orduyu 3 saf halinde dizmişti. En önde hafif piyade askerleri, yani azaplar vardı. Bunların arkasında, sağda şehzâde Süleyman Çelebi kumandasında Çandarlı Ali Paşa, Rumeli Beylerbeyi Firuz Paşa, Malkoç ve Timurtaş beylerle Rumeli askeri; solda şehzâde Mustafa Çelebi kumandasında Anadolu Beylerbeyi Timurtaş Paşa ve askerleri; ortada ise yeniçeriler yer almaktaydı. Timârlı sipahiler sağ ve sola dağıtılmış, okçular uç kısımlarda mevzilenmişlerdi. İhtiyat kuvvetlerini oluşturan yeniçeriler ve süvariler ile Sırp askerleri ise bir tepenin arkasında pusuda bekleyip üçüncü hattı teşkil ediyorlardı¹⁸. Bir rivayete göre Yıldırım Bâyezid, Niğbolu'da karargâhını kurup ordusunu muhârebe düzeninde yerleştirdikten sonra, Niğbolu muhafızı Doğan Bey'in durumunu öğrenmek için gece yarısı tek başına kale kapısına kadar giderek Doğan Bey ile görüşmüştür¹⁹. Ancak Yıldırım Bâyezid'in hangi sebeple

17 Aziz s. Atiya, s. 68; Ş. Tekindağ, «Niğbolu», *IA*, 249.

18 Behiştî, *Târih-i Âl-i Osmân*, Brit. Mus. nr. Add 7869, 18b; Neşri, I, 89; Feridun Bey, *Münşeatü's-Selâtin*, İstanbul 1275, I, 123; Dukas, *Bizans Tarihi*, (Trc. VI. Mirmiroğlu), İstanbul 1956, s. 31.

19 Yıldırım Bâyezid'in Doğan Bey ile görüşmesi hakkında Osmanlı kaynaklarındaki rivayet şöyledir: Yıldırım Bâyezid Han Niğbolu'da karargâhını kurduktan sonra kale muhafızı Doğan Bey'in durumunu merak etti. Bâyezid Doğan Bey'e pek güvenirdi. Lâkin düşmanın ölçsüz derecede üstün oluşu karşısında savunmadan vazgeçmesinden korkuyordu. Çünkü kendisine hiçbir haber de göndermemişti. Onun ne durumda olduğunu ve ne yapmak düşüncesinde bulunduğunu pek merak ediyordu. Bunun tek çaresi, birisinin düşman hatları arasından süzülüp kaleye varması ve Doğan Bey'le görüşmesiydi. Yıldırım Bâyezid Han, birçok kimseler üzerinde durduktan sonra, gönderilecek habercinin geri dönmesine kadar sabredemeyeceğini anlayarak bu işi bizzat görmeye karar verdi. Ancak, bu karardan kimseye bahsetmedi. Çünkü kendisine engel olunacağını biliyordu. Aysız ve karanlık bir gecede meşhur atına atlayıp süratle ilerledi. Bildiği geçitlerden, bel ve yarlardan süzülerek düşmana

olursa olsun, gece düşman kuvvetleri arasından geçerek Doğan Bey ile konuştuğu söylentisi gerçekten olmuşsa bile, bu doğru olmayan bir harekettir. Bir devlet Sultanının, çok önemli bir meydan muharebesi yönetecek bir başkomutanın böyle bir tehlikeyi göze alması tedbirsizlik sayılır. Çünkü böyle bir harekette, Sultanın ölümü ya da yaralanması veya yakalanması halinde Osmanlı ordusunun maneviyatının bozulup dağılacağı kesindir. Bu sebeple Yıldırım Bâyezid gibi derin düşünceli, tedbirli, Anadolu ve Rumeli'de pek çok savaş yapmış, babası ile birlikte I. Kosova Savaşı'na katılmış ve orada babasının şehid edilmesini görmüş bir Sultanın böyle hareket ettiği düşünülemez. Bu rivayet, Osmanlı atrihiçlerinin Bâyezid'i yüceltmek için anlattıkları bir rivayet olsa gerektir²⁰.

Macar kralı Sigismund, Osmanlı ordusunun savaş düzenini bildiği için önce Eflâk kuvvetlerinin sevk edilmesini, asıl kuvvetlerin ise Osmanlı ordusunun merkez hattındaki Yeniçerilere karşı kullanılmasını istiyordu. Ancak Fransız şövalyelerinin kuman-

görünmeden safları arasından geçip Niğbolu kalesinin önüne vardı. Kaleyi iyice gözden geçirdikten sonra gök gürültüsünü andıran bir sesle haykırdı:

— Bire Doğan! Bire Doğan!..

Doğan Bey, kaleden bu sesi duydu ve tanıdı. Lâkin, kulaklarına inanamadı. Kendisini rüyada sanıyordu. Hünkârın burada işi ne idi. Lâkin ses, aynı muheşem gök gürültüsü halinde devam ediyordu.

— Bire Doğan! Bire Doğan!..

Doğan Bey, deli gibi fırlayarak kalenin burcuna çıktı. O zaman, yıldızların alaca karanlığında, beyaz atının üstünde bir zafer heykeli gibi duran Yıldırım Han'ı tanıdı ve heyecanlı sesi, gecenin sessizliğini parçaladı:

— Buyur saadetli hünkârım!

— Bire Doğan, halin nice dir? Görüp anlamaya geldim.

Doğan Bey, acele acele ve kısa cümlelerle düşmanın bir haftadır nehirde ve karadan Niğbolu'yu sıkıştırdığını, lâkin gazilerin hakanın yardımı geleceğine inanarak dayandıklarını, kalenin sağlam ve erzakın bol olduğunu haber verdi.

Yıldırım Han sonunda :

— Hele dayanın yoldaşlar... İşte biz dahi vardık! diye seslenip tekrar karanlıklara daldı kaybolup gitti. (Krs. Hoca Sa'deddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 143-144).

20 *Niğbolu Meydan Muharebesi ve Yıldırım Bayezit*, Hazırlayan : Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, Ankara 1985, s. 35-36.

danı Korkusuz Jan, bu savaş için çok uzaktan kopup geldiklerini, Türkleri yenme şerefini kimseye kaptırmak niyetinde olmadıklarını söyleyerek ilk hücumu kendilerinin yapacağını bildirdi. Neticede, daha savaş başlamadan ciddi bir ihtilâfın doğmaması için Fransızların isteği kabul edildi. Buna göre Haçlı ordularının en önüne Korkusuz Jan emrindeki Fransız şövalyeleri yerleştirildi. İkinci hatta ise merkezde Sigismund emrindeki Macarlar, solda Ulahlar ve Hırvatlar, sağda ise Transilvanyalılar yer alıyordu²¹.

Niğbolu Meydan Muhârebesi, zafer şerefini kazanmak isteyen Fransız şövalyelerinin Osmanlı ordusunun ön safında bulunan yaya birliklerine saldırması ile başladı. Osmanlı hafif süvarisi, zırhlı piyâdelerle baş edemediği için zayıt veriyordu. Fransızlar, teslim olanları bile öldürüyorlardı. Haçlı orduları hücum safhasındaki bu ilk başarılarından sonra azapların gerisindeki yeniçeri kuvvetlerine saldırdılar. Ancak Osmanlı okçularının başlattıkları ok yağmuru karşısında oldukça büyük kayıplar vermeye başladılar. Şehzâde Mustafa Çelebi'nin, Anadolu süvarisiyle yaptığı mukabil hücum sırasında, Bâyezid'in emri ile ikinci hattaki kuvvetler yanlara doğru çekilmeye başladı. Böylece Osmanlı ordusu yavaş yavaş hilâl şeklini alıyordu. Fransız şövalyeleri halâ Türklerin bu savaş stratejisini öğrenemedikleri için zaferi kazandıklarını sanarak hücumla geçtiler. Ancak bu defa karşılarında, üçüncü hatta yer almış olan kuvvetleri buldular. Bu arada hilâlin uçları gittikçe yaklaşıyor, Osmanlı süvarisi Haçlı ordusunu çembere alıyordu. Fransızlar, Osmanlı plânını bilen Sigismund'un «daha ileri gitmemeleri ve kışkacın içine girmeyip beklemeleri» husûsundaki emrini dinlememişlerdi. Osmanlıların üçüncü hattı da taktik gereğince ikiye ayrılınca Fransızlar tepeye hakim olduklarını ve savaş kazandıklarını zannettiler. Ancak tam bu sırada pusudaki Osmanlı kuvvetleri ile karşılaşınca şaşırıp kaldılar. Okçular, şövalyeleri yaya bırakmak için atlarına nişan alıyorlardı. Bu sebeple Fransızların çoğu atsız kalmış, bir kısmı da zayıt vermemek için atından inmiş, yaya olarak savaşıyorlardı. Bunlar, Yıldırım Bâyezid'in genel hücum emri üzerine geri kaçmaya çalıştılsa da

21 J. Schiltberger, s. 30, 31; J. Von Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, (Trc. M. Ata), İstanbul 1326, I, 283-84; S. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, 388; İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 284.

gidecekleri yerin Osmanlı kuvvetleriyle kapatılmış olduğunu görünce korku ve ümitsizliğe düştüler.

Bu sırada Macar kralı Sigismund, Fransızları kurtarmak için kuvvetler gönderdiyse de, onlar da fazla ilerleyemediler ve geri dönmek zorunda kaldılar. Böylece tuzağa düşmüş olan Fransız kuvvetlerinin bir kısmı öldürüldü, geri kalanları ise teslim olmak-tan başka çare bulamadılar. Osmanlı ordularının merkez kuvvetlerine saldıran Fransız şövalyeleri ile yapılan çarpışmalar 3 saat kadar sürmüştü. Bu arada savaşın gidişatını gören Eflâk prensi Mirçe ile Hırvat kralı Laskoviç, askerlerini alarak ülkelerine kaçmaya başlamışlardı.

Yıldırım Bâyezid, savaşın en tehlikeli olan birinci safhası bit-tikten sonra Macar kralı Sigismund emrindeki esas Haçlı ordusu üzerine hücum etme emrini verdi. Osmanlıların bu genel hücumu karşısında, yedek kuvvetlerini bile ileri sürmüş olan Macar kralı hiç bir şekilde direnemedi. Bâyezid, kesin sonucun alınması za-manının geldiğini görünce, kendi yedek kuvvetlerini de cepheye sürmek sureti ile Haçlıları ağır bir yenilgiye uğrattı. Ne yapacak-larını şaşırılmış olan Macarların çoğu telâş içinde kaçarlar-ken Tuna nehrinde boğuldu²². Geri kalanlardan bir kısmı imha, bir kısmı da esir alındı²³.

Haçlı orduları kumandanı ve Macar kralı Sigismund ise, Alman kontları ve Rodos şövalyelerinin reisi ile Tuna nehrinde bekleyen bir Venedik kadırgasına güç belâ ulaşabildi. Sigismund buradan Tuna nehri ve Karadeniz üzerinden önce İstanbul'a, oradan da Ege ve Adriyatik denizleri yoluyla Dalmaçya'ya çıkarak

22 Osmanlı kuvvetlerinin son hücumundan sonra telâş içinde kaçarlar-ken çoğu Tuna nehrinde boğulan Haçlı ordularının durumunu Schiltberger şöyle anlatıyor: «Şövalyeler ve askerler, Kralın kaçtığını görünce, kendileri de savaştı. Bunların çoğu Tuna'ya kaçtılar, bazıları gemilere ulaştılar. Gemilere pek çok kimse binmek istiyordu ama gemiler o kadar dolmuştu ki hiç yer yoktu. Buna rağmen bazıları, gemilere çıkmak istiyorlar. o zaman geminin içindekiler, gemiye yapışanların ellerini keserek onların boğulmalarına neden oluyorlardı. Tuna'ya doğru kaçarken, yamaçlardan yuvarlanarak da birçok kişi öldü» (*Türkler ve Tatarlar Arasında*, s. 32-33).

23 Enveri, s. 89; Negri, I, 90.

memleketine ulaştı²⁴. Niğbolu Savaşı'na katılan diğer prens ve soylular ise ya ölmüş, ya da esir alınmıştı. Esirler arasında Kont de Nevers (Korkusuz Jan), Philippe d'Artois, Conte de la Marche, Mareşal Boucicaut ve Marechal de France gibi asilzâdeler de vardı. Bir çok asil ve soylu kişi ise canlarını savaş meydanında kaybetmişlerdi²⁵.

21 Zilhicce 798 (25 Eylül 1396)²⁶ tarihinde yapılan bu büyük muharebe Osmanlıların zaferiyle sonuçlanmıştı ama savaşın bilânçosu Türk cephesi için de çok acıydı. Zaferden sonra savaş meydanını gezen Sultan Bâyezid, Osmanlı sınır muhafızlarının ve teslim olmalarına rağmen bütün esirlerin insafsızca öldürüldüklerini görünce gözyaşlarını tutamadı. O, Haçlıların bu hareketine karşılık elindeki esirlerin bir kısmını öldürttü²⁷. Böylece savaşın ilk

24 Schiltberger, s. 31-32; Runciman, III, 389; Atiya, 98 vdd; İ. H. Uzunçarşılı, I, 286.

25 Neşri, I, 90; İ. H. Uzunçarşılı, I, 287.

26 Niğbolu Muhârebesi'nin tarihi *Feridun Bey Münşeâtı*'ndaki «Niğbolu Fetihnâmesi»'nde 798 Safer ayının onbirinci cuma günü (25 Kasım 1395) olarak yazılmışsa da bu savaşın 21 Zilhicce 798 (25 Eylül 1396) tarihinde yapıldığı kaynakların ekserisinin verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Enveri (*Düstur-nâme*, s. 89) Niğbolu Savaşı'nın H. 796 (1393-1394) yılında meydana geldiğini kaydetmiştir. Mükrimin Halil Yinanç bu savaşın 25 Eylül 1393'de yapıldığını kabul ederken (*Düstürnâme-i Enveri'ye Medhâl*, İstanbul 1929, s. 95) İ. Hakkı Uzunçarşılı 25 veya 28 Eylül tarihlerini veriyor.

27 Bu hadiseyi Niğbolu Savaşı'nda Osmanlılara esir düşmüş olan Schiltberger şöyle anlatıyor : «Bâyezid, zaferi kazandıktan sonra ordugâhını Kral Sigismund'un ordusuyla birlikte kaldığı yere kurdu. Sonra savaş alanına giderek şehit düşenleri gözden geçirdi. Ne kadar çok adamının öldüğünü anlayınca büyük bir hüzne düştü ve dökülen bu kanları intikamsız bırakmamaya andı. Adamlarına, ertesi gün bütün tutsakları önüne getirmelerini emretti, aksi halde ağır şekilde cezalandırılacaklardı. Ertesi gün adamları geldiler, herkes aldığı tutsakları bir ipe bağlı olarak sürüyordu. Ben de diğer iki kişiyle birlikte ipe bağlı idim. Tutsaklar, önüne getirilince, Kral (Bâyezid) öldürülen adamlarının intikamını nasıl aldığını görmesi için Burgonya Dükünü yanına çağırdı. Dük, kralın hiddetini farkedince, ondan kendisinin oniki adamını seçip almasına müsaade etmesini diledi. Bu dileği yerine getirildi. O zaman Dük, kendi vatanından oniki soylu kişiyi aldı. Sonra Kral, herkesin kendi tutsağını öldürmesini, bunu yapmak istemeyenlerin, kendileri adına başkasına yaptırmalarını emretti. Benim beraber olduğum iki tutsak da alındı ve kafaları kesildi. Sıra bana gelmişti ki Kralın oğlu (şehzade) bana bakıyordu; benim hayatta bırakılmamı, öldürülmememi sağladı. Beni diğer çocukların yanına götürdüler. Çünkü yirmi

safhasından sonra kaçmış olan Eflâk kuvvetleriyle Hırvatlardan başka bütün Haçlı orduları ya imha edilmiş, veya kaçarlarken Tuna nehrinde boğulmuşlardı.

Niğbolu Savaşı, Ortaçağın en büyük imha muhârebelerinden birisidir. 130.000 kişilik Haçlı ordusu 100.000'e yakın zayıat vermiş; geri kalanların bir kısmı esir düşmüş, çok az bir kısmı da kaçabilmişti. Niğbolu Savaşı'nda kalabalık Haçlı ordularına karşı Osmanlıların başarılı olmasında, Sultan Bâyezid'in uygulamaya koyduğu savaş takdîği ve bir miktar kuvvetle pusuda bekleyerek tam vaktinde harekete geçmesinin payı büyüktür. Bu savaşta Bâyezid'in yanında bulunan Sırp despotu Stephan Lazareviç de savaşın birinci safhasından sonra Macar kuvvetlerine karşı başlatılan hücumda, mevcut kuvvetleriyle büyük çaba göstermiştir.

Niğbolu Zaferi'ni müteakip Türk akıncıları Eflâk ve Macaristan'a doğru ilerlemeye başladılar. Bu sırada, Niğbolu savaşından önce Haçlıların eline geçmiş olan kaleler geri alındı. Ayrıca daha önce Osmanlı tabiiyetini kabul etmiş olan Vidin Bulgar Krallığı'na da son verildi. Osmanlı kuvvetleri buradan Macaristan içlerine kadar ilerleyerek Niğbolu Savaşında canlarını kurtarmış olan pek çok kişiyi daha esir aldılar²⁸. Yıldırım Bâyezid, bu sırada Macaristan'ın tamamını fethedebilirdi, ancak daha fazla ilerlemenin mahzurlu olacağını düşünerek geri çekildi. Çünkü bu bölgelerin fethinden sonra Anadolu'dan yeni nüfus nakline ihtiyaç olacaktı. Bu ise, Karamanoğulları Beyliği ile Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'nin topraklarının ilhakıyla mümkün olabilirdi. Bunun yanında Karamanoğlu Alâeddin Bey, Sultan Bâyezid'in Niğbolu'da Haçlılarla mücâdele ettiği sırada düşmanca hareketlerde bulunmuştu. Bu sebeple Macaristan topraklarında fazla oylanmadan dönmek ve Anadolu Türk birliğini sağlamak gerekiyordu. Ayrıca Sultan Bâyezid'in bir başka hedefi de 1391 yılından beri kuşatmakta olduğu İstanbul'u fethetmekti. Bu düşüncelerle Yıldırım Bâyezid, Niğbolu Zaferi'nden sonra elde ettiği ganimet

yaşından küçük olanlar öldürülmüyordu. Ben o sırada henüz onaltı yaşında bile yoktum» (*Türkler ve Tatarlar Arasında*, s. 34-35). Ayrıca bk. Runciman, I, 389.

28 Schiltberger, Yıldırım Bâyezid'in Niğbolu Zaferinden sonra Macaristan'a bir sefer düzenleyerek 16.000 esir aldığını kaydediyor (s. 38).

ve esirlerle birlikte önce Edirne'ye, oradan da Gelibolu üzerinden Bursa'yı döndü. Burada İslâm devletleri hükümdarlarına mektuplar yazarak Niğbolu Zaferini müjdeleyen Bâyezid, esir şövalyelerden 60 kadarını da Memlûk sultanına hediye olarak gönderdi. Haçlılara karşı kazanılan bu zafer bütün İslâm dünyasında sevinçle karşılandı. Mısır'da bulunan Abbâsî Halifesi I. Mütevekil, Yıldırım Bâyezid'e «Sultân-ı İklim-i Rûm» diye hitap etmeye başladı. Yine bu zaferden sonra Osmanlı padişahları «sultan» olarak anılmaya başlandı.

Osmanlı hükümdarı I. Bâyezid, Niğbolu Savaşında esir alınmış olan Korkusuz Jan ve diğer Haçlı reislerinin serbest bırakılmaları için 200.000 altın ödenmesini şart koştu. Bunun üzerine Avrupa devletleri esirlerin kurtarılmaları için kendi aralarında bu parayı toplamaya başladılar. Toplanan para, savaştan bir yıl sonra Osmanlılarla ticaret yapan Venedik ve Cenova tâcirleri ile Midilli adasındaki Ceneviz prensi aracılığıyla Sultan Bâyezid'e teslim edilince, esirler serbest bırakılarak ülkelerine gönderildiler²⁹.

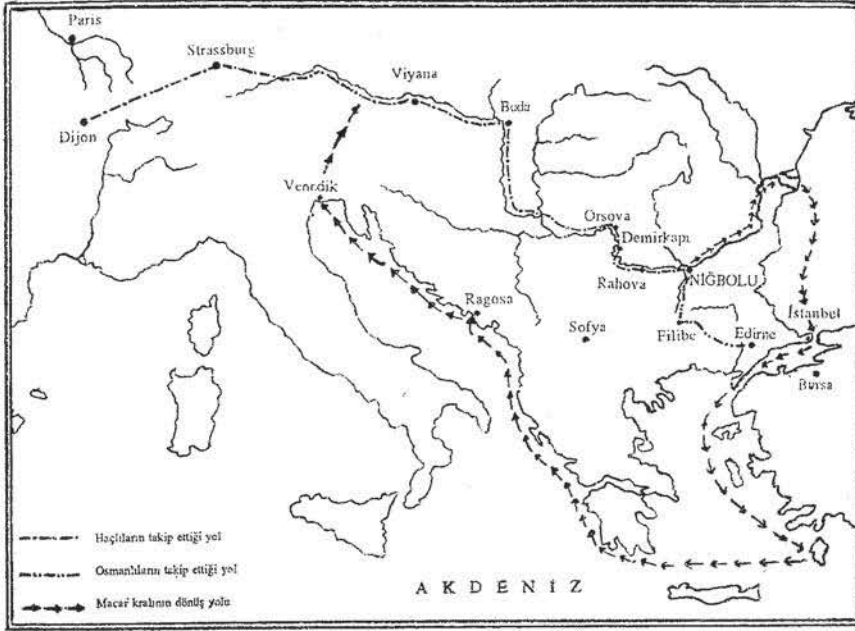
Yıldırım Bâyezid, Niğbolu Zaferinde elde edilen ganimet ve fidye için alınan paralar ile Anadolu ve Rumeli'de bir çok hayır eserleri yaptırdı. Bunlardan en önemlisi, savaştan hemen sonra Bursa'da yaptırılmış olan Ulu Cami'dir. Ayrıca Niğbolu'da Bâyezid'in ismine izâfe edilen câmiin de bu sırada yapıldığı anlaşılmaktadır³⁰.

600 yıl önce, 25 Eylül 1396'da Osmanlılarla Haçlılar arasında yapılan Niğbolu Savaşı, o zamana kadar düzenlenmiş olan Haçlı seferlerinin en kalabalık olanlarından birisidir. Bu savaş, hem savaşa katılan hristiyanların milliyet ve sayısı, hem de Osmanlılar yönünden elde edilen sonuçları bakımından oldukça önem taşımaktadır. Niğbolu Savaşına katılan Haçlılar, ilk haçlı seferle

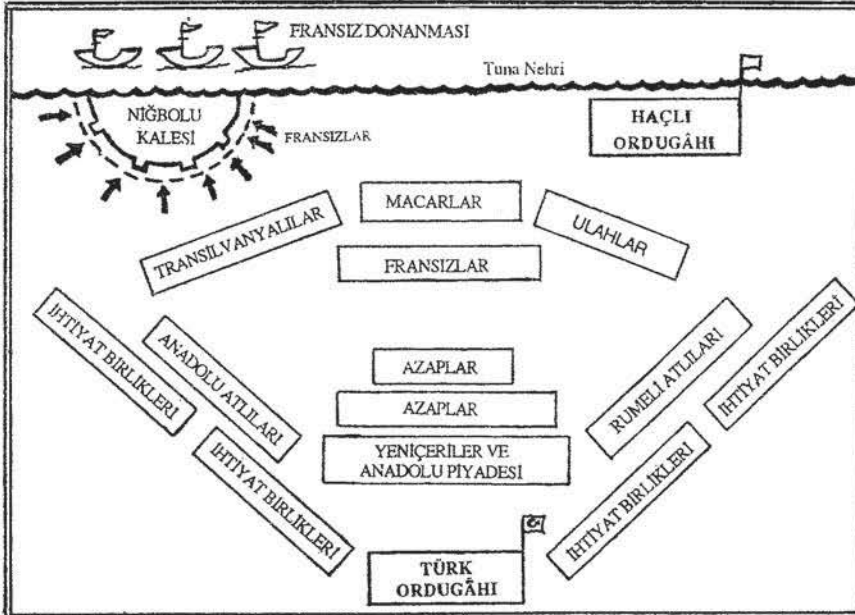
29 Ducas (s. 31), «...bu esirler arasında Flandra ve Burgondia dukası ve sair yüksek rütbede baronlar da vardı. Türkler bunları Bursa'ya gönderip hapsedtiler. Bunları bilâhıre Midilli'nin hâkimi olan ve sözü geçen Françesko'nun oğlunun kefaleti ile ve çok paralar ile sattılar» demektedir. Ayrıca bkz. Hammer, I, 287; Gibbons, s. 203, İ. H. Uzunçarşılı, I, 289; Ş. Tekindağ, «Niğbolu», İA, 249; *Grekçe Anonim*, s. 100.

30 Münecceimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-Düvel*, (Metin, notlar ve çeviri: Ahmet Ağırakça), İstanbul 1995, s. 136.

rindeki ruh ve heyecanla yola çıkmış; Türkleri Avrupa'dan attıktan sonra Anadolu'yu geçip mukaddes toprakları müslümanlardan kurtarmayı hedeflemişlerdi. Ancak, yalnızca yağma ve talanı düşünen bu düzensiz haçlı orduları daha Tuna boylarında iken, Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bâyezid, Haçlıların hiç beklemedikleri bir anda karşılarına çıkmış ve onları ağır bir yenilgiye uğratmıştı. Haçlıların Niğbolu yenilgisi Osmanlı gücünün Rumeli'den atılamayacağı gerçeğini pekiştirdiği gibi, Yıldırım Bâzeyid'e gâzi olarak İslâm dünyasında büyük bir şöhret kazandırdı. Osmanlılar, Sırp Sındığı, Çirmen ve Kosova'dan sonra Haçlılara karşı kazandıkları bu zafer ile Balkanlarda ve Anadolu'da daha da güçlendiler. Bu zaferler, Osmanlı Devleti'nin bir cihan devleti olmasını sağladı. Özellikle Niğbolu Savaşından sonra Osmanlı Devleti Ortaçağ dünyasının büyük devletleri arasındaki saygın yerini aldı. Osmanlıları Rumeli ve Anadolu'dan atıp Hristiyan Bizans Devleti'ni kurtardıktan sonra Kudüs'e kadar gitmeyi düşünen kalabalık Haçlı ordusunun Niğbolu'da aldığı yenilgi o kadar etkili oldu ki, Ankara Savaşından sonra Osmanlı Devleti'nde yaşanan 10 yıllık Fetret Devrinde bile Avrupa'da Osmanlılar aleyhinde hiç bir hareket görülmedi. Hatta Avrupalılar, yine bu Niğbolu hezimetinin bir sonucu olarak son Haçlı seferi olan 1444 yılındaki Varna Savaşına kadar bir daha birleşemediler.

Niğbolu Savaşı'nda orduların takip ettiği yollar

Niğbolu Savaşı'nda iki ordunun durumunu gösteren kroki